

het gebied

HET GEBIED

In deze rubriek passeren bekende en minder bekende Groningse (natuur)gebieden de revue, die een bezoek van vogelaars waard zijn. Steeds staat de vogelbevolking, het jaar door, daarbij centraal. De vorige aflevering ging over het Leekstermeer-Matslootgebied. Deze keer gaat het over de Hesselinksla-
laan.

De Hesselinksla- (voorheen De Ochtendtrek)

Alco van Klinken

Inleiding

Ongeveer een eeuw geleden zag het landschap vlak ten oosten van de Stad er uit als de omgeving van Giethoorn tegenwoordig. 't Was er erg drassig, met een afwisseling van stukjes water en stroken land. Dit landschap ontstond door het graven naar turf: van de bodem van de petgaten werd de drab opgebaggerd die op de zwetwallen (de stroken land) te drogen werd gelegd. Wanneer het daar gedroogd was, werd het in stukken gesneden en als turf verkocht. Wie op oude topografische kaarten kijkt ziet rond Engelbert en Harkstede grote oppervlakten van deze petgaten (PPD 1985).

Tegenwoordig is van deze petgaten nauwelijks meer iets terug te vinden. Slechts op twee plaatsen zijn grotere restanten overgebleven, omgeven door de ruilverkavelde landbouwgebieden waar de overige petgaten in zijn omgezet. Eén restant ligt ten zuidoosten van Westerbroek en is in beheer bij Natuurmonumenten, het wordt 'Westerbroek', 'De Ochtendtrek' of 'De Hesselinksla-
laan' genoemd.

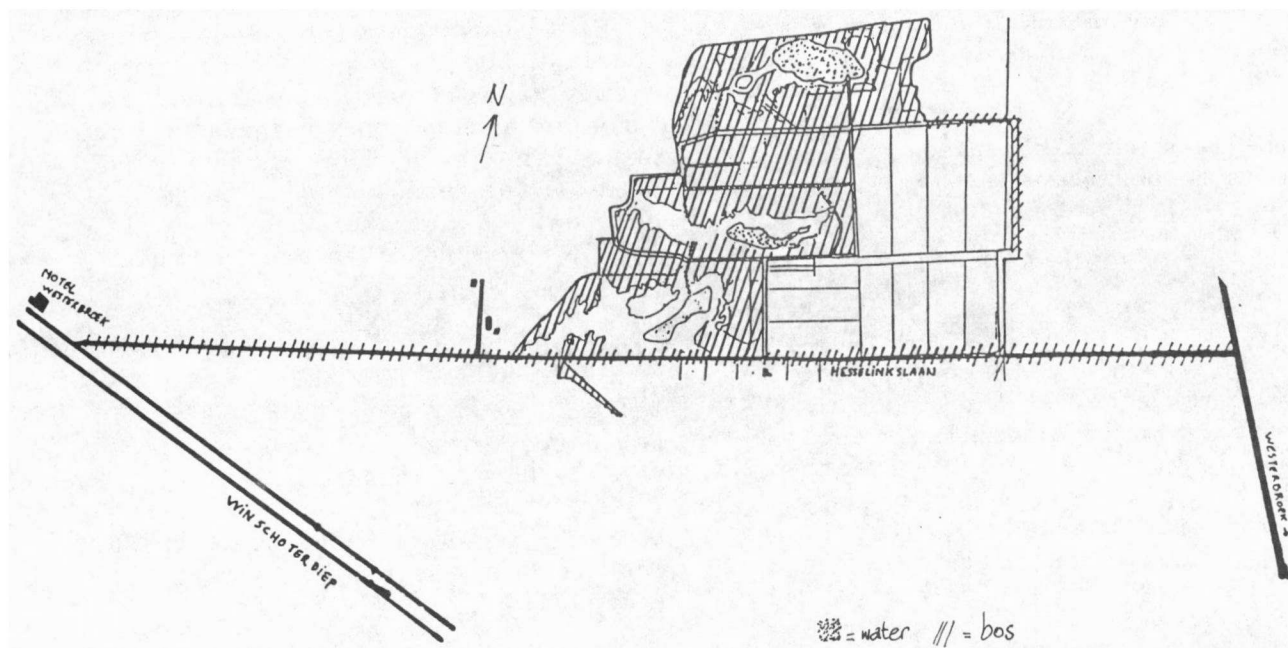
Het reservaat De Hesselinksla- laan

Het reservaat bestaat voor het grootste deel uit bos dat niet toegankelijk is. Leden van Natuurmonumenten mogen wandelen over de eikenlaan die het bos in 't zuidwesten begrenst (zie kaart). Vanaf deze laan is te zien dat er behalve gemengd eikenbos ook rietvelden en weilanden in het gebied liggen. De oostkant van het reservaat kan men vanaf grotere afstand van de Woortmansdijk zien liggen. Ook dan zijn rietvelden te zien. Deze rietvelden (die een paar plasjes omzomen) zijn overblijfselen van de petgaten waaruit men eens turf won.

Nadat aan de turfwinning een einde gekomen was, is het gebied ingericht als parkbos en is er een landhuis gebouwd met de naam 'De Ochtendtrek'. Hoewel het landhuis inmiddels alweer zo'n 25 jaar geleden op een schuurtje na is afgebroken, zijn nog steeds veel sporen van de parkinrichting te zien. Er zijn beukelannen, er groeien kastanjabomen, begin mei bloeien de prunus en rododendrons, gevolgd door een gouden regen. Een merkwaardige afwisseling in het moerasbos! Verder bestaat dat uit elzen, essen en berken op de nattere stukken en eiken met lijsterbessen op de drogere zandkoppen (Belle & De Jong 1976). De ondergroei bestaat voornamelijk uit bramen en adelaarsvarens. Plekken met dalkruid, lelietjes der dalen, salomonszegel en koningsvaren zijn botanisch waardevol. Het petgat dat tegen de eikenlaan aanligt, is dichtgegroeid met riet en andere moerasplanten.

De variatie in begroeiing is dus enorm groot, voor een oppervlak van 48 ha! De afzonderlijke terreintypen zijn echter erg klein.

Sinds 1955, toen Natuurmonumenten het terrein in beheer kreeg, wordt er een beheer van niets-doen toegepast. Oude bomen worden niet omgezaagd of weggehaald. In het bos is na de novemberstorm van 1972 een mooie afwisseling van boomtypen

ontstaan. De enige ingreep in het terrein is dat de rietvelden bijna jaarlijks gemaaid worden.

De vogels van de Hesselinkslaan

Op recente kaarten is te zien dat de Hesselinkslaan een geïsoleerde noordoostelijke voorpost is van bosrijke gebieden in het Gorecht en bij de Stad. Zo gedraagt de vogelbevolking zich ook. In de afgelopen 5 jaren zijn de broedvogels er geteld in het kader van het BMP-project; de resultaten hiervan kunnen vergeleken worden met een inventarisatie in 1972 (zie tabel).

De ontwikkelingen over de langere termijn weerspiegelen de landelijke trends behoorlijk goed, al gebeurt alles op de kleine schaal die de Hesselinkslaan eigen is. De zomertaling verdween als broedvogel in de omgeving, de boomvalk uit het bos. De havik kwam daarvoor in de plaats en in de weilanden van het reservaat is de scholekster gaan broeden. De rietzanger is er niet meer te horen en de wielewaal is teruggezaakt van 3 naar 1 paar. Als gevolg van het ouder worden van het bos namen boomkruiper, zwartkop en vink sterk toe. Geïsoleerde bosjes hebben weinig diepte; daarom is er een aantal soorten dat er soms wel en soms niet broedt (Van Noorden 1988). Na een strenge winter of door een andere

reden waardoor de vogelaantallen beïnvloed worden, is de stand in een klein bosje snel tot nul teruggelopen. In kleine bosjes ontbreekt dan een eigen reserve om snel weer een nieuwe populatie op te bouwen. Het bosje van de Hesselinkslaan past goed in dat beeld: kleine bonte specht, nachtegaal en fluiter zitten er het ene jaar wel en het andere jaar niet.

Vaste kenmerken van de Hesselinkslaan zijn echter de enorme dichtheden tuinfluiters, roodborsten, fitissen en winterkoningen (de stand van de winterkoning kan na een strenge winter echter 60% lager zijn dan het voorafgaande jaar). Het vochtige broekbos met de dichte onderbegroeiing van bramen spreekt deze soorten blijkbaar erg aan. Bij bezoek op een vroege ochtend in mei kunnen fitissen en winterkoningen zo'n koor vormen, dat andere soorten daardoor gemist worden!

De algemeenste broedvogel is echter de blauwe reiger, die door het hele bos verspreid z'n grote nesten in de boomtoppen heeft zitten. De blauwe reiger heeft een duidelijke voorkeur om in beukebomen te broeden. Een beuk is na een paar jaar echter niet bestand tegen de scherpe uitwerpselen en sterft af. Hierdoor helpt de blauwe reiger om in de loop van jaren een vreemd element in het broekbos te verwijderen. Beuken groeien van nature namelijk niet op

moerassige gronden. Naast de vogels herbergt de Hesselinkslaan ongeveer 5 reeën en 15 à 25 hazen.

De Hesselinkslaan als gebied om vogels te bekijken

Hoewel de Hesselinkslaan in het klein veel te bieden heeft waarvan genoten kan worden, is het geen terrein om spectaculaire zeldzaamheden te verwachten. Als aanvulling op het omringende weidegebied, als rustgebied voor roofvogels, houtduiven, blauwe reigers en reeën vervult het plaatselijk een belangrijke functie. Daarnaast geeft het jarenlange beheer van niets-doen een mooie indruk van een stukje oerbos. Er kan heel goed een ochtendwandeling gemaakt worden om een zwerm staartmezen, een hakkende grote bonte specht, een lawaaiige familie winterkoning of een buizerd die op z'n paal zit, te ontmoeten. Een welvarende manier om blauwe reigers heen en weer tussen kolonie en foerageergebied te zien vliegen, of om buizerden boven het bos te zien zweven, is om te gaan eten in motel Westerbroek. Vanuit de achterzaal heeft men een riant uitzicht op het bos.

De Hesselinkslaan na de ruilverkaveling

In 1989 is rond de Hesselinkslaan een ruilverkaveling uitgevoerd met de bekende gevolgen: schaalvergroting, nivellering en nieuwe wegen. Er is een strook omringende weilanden toegevoegd aan het reservaat. Het is de bedoeling dat de waterstand in het reservaat niet zal dalen en er wordt gehoopt dat de eigen voorraad 'schoon' water groot genoeg is om droge perioden te overleven. Hoe de effecten zullen uitpakken is nog niet duidelijk. Naast de ruilverkaveling zorgt ook de zure regen voor verandering. Veel eiken staan slecht in blad en verschillende bomen zijn al afgestorven. De landelijke voorspellingen geven weinig hoop dat deze aantasting in de komende jaren gestopt zal kunnen worden.

De Hesselinkslaan is een samengebald stukje landschapsgeschiedenis, natuurlijk bos en vogelkoor dat ingeklemd ligt tussen scheepswerven, Winschoterdiep, spoorlijn, snelweg Groningen-Nieuweschan en fabrieken. De skyline van de Stad tekent de horizon. 't Is zeker een klein bezoekje, over de eikenlaan, waardig.

Literatuur

Belle, J. van & M. de Jong 1976: Het natuurterrein Westerbroek. Doct. verslag RU Groningen.

Boer, H. de 1973: Broedvogelverslag Westerbroek. Gestenc. versl. t.b.v. Avifauna.

Klinken, fam. van: BMP-inventarisaties 1984 t/m 1989. In eigen archief.

Noorden, B. van, P. Opdam & A. Schotsman 1988: Dichtheden van bosvogels in geïsoleerde loofbosjes. Limosa 61e jrg. no 1.

Prov. Planol. Dienst 1985: Fysische geografie, botanie en ornithologie Harkstede. Groningen Intern rapport.

Zuhorn, C. & A. van Klinken 1981: Vogelinventarisatie Hesselinkslaan. De Grauwe Gors 9e jrg. no 3.

Broedvogellijst Hesselinkslaan

	1972	1989
Blauwe reiger	63	67
Wilde eend	5-10	12
Slobeend	1	
Zomertaling	*	
Havik		1
Buizerd	1	1
Boomvalk	1	
Torenvalk	1	
Fazant	5-10	5
Waterhoen	4	
Meerkoet	3	2
Scholekster	*	1
Holenduif	4	1
Houtduif	18	8
Tortelduif	1	1
Koekoek	>2	1
Ransuil	2	
Gr. bon. specht	2	3
Kl. bon. specht		1?
Witte kwikstaart	2-3	1
Winterkoning	13-17	37
Heggemus	1	1
Roodborst	12-16	22
Nachtegaal		1
Gekr. roodstaart	4	6
Merel	12	12
Zanglijster	3-5	2
Grote lijster	1	1
Bosrietzanger	1?	3
Kl. karekiet	12-15	13
Rietzanger	3	
Braamsluiper	1	
Tuinfluiter	11	16
Zwartkop	1	8
Tjiftjaf	>17	28
Fitis	16	48
Gr. Vliegenvanger	2?	3
Staartmees		1
Matkop	3-4	5
Pimpelmees	10	16
Koolmees	13	17
Boomkruiper	2	11
Wielewaal	2-3	1
Vl. gaai	3-4	1
Ekster	*	*
Roek	*	*
Zw. kraai	2-4	6
Spreeuw	>9	21
Vink	2	14
Ringmus	>3	
Rietgors	5-6	4

* = broedend in de omgeving

NB: de aantalsverschillen van algemene kleine zangvogels zijn herleid op verschillen in telmethode (het gaat hier om winterkoning, roodborst, kool- & pimpelmees, spreeuw en houtduif).